

УДК 371.134/38.001.085+373.211.24 (045)
DOI: 10.24144/2524-0609.2020.46.124-127

Теличко Тетяна Віталіївна
викладач дошкільного відділення
Гуманітарно-педагогічний коледж
Мукачівський державний університет
м.Мукачево, Україна
Natura.Carpaty@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-6916-2273>

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО ПІДХОДУ

Анотація. У сучасних умовах реорганізації всієї виховної роботи в закладах дошкільної освіти необхідно стає якісно нова система підготовки вихователів. У зв'язку з цим особлива увага приділяється професійним якостям педагогів дошкільної освіти (вихователів), що реалізують програми дошкільної освіти в дошкільних та інших освітніх організаціях. Спостерігаються якісні зміни в поглядах на підготовку і перепідготовку педагогічних кадрів, їхню подальшу підтримку і супровід у здійсненні професійної педагогічної діяльності. Метою статті є виокремити та обґрунтувати педагогічні умови формування фахової компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на засадах міждисциплінарного підходу. Застосовані такі теоретичні методи: вивчення наукових літературних джерел (дисертаційних досліджень, методичних посібників та рекомендацій, словників, енциклопедій, наукових статей та тез конференцій), узагальнення отриманих наукових даних. Представлено основні педагогічні умови формування фахової компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на засадах міждисциплінарного підходу як суб'єкта виховної діяльності. Розглядаючи педагогічні умови формування фахової компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на засадах міждисциплінарного підходу, в статті наголошено, що від реалізації комплексу відповідних педагогічних умов, передусім, залежить ефективність освітнього процесу.

Ключові слова: педагогічні умови; фахова компетентність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти; виховна діяльність; суб'єкт; міждисциплінарний підхід.

Вступ. Справжні трансформації в суспільстві, нові стратегічні орієнтири в розвитку економіки, політики, соціокультурної сфери зумовлюють зміни вимог до системи освіти. У динамічному світі професія педагогів і вихователів залишається стабільною, хоча її зміст, умови праці, якісний і кількісний склад змінюються. Педагоги та вихователі виступають як індивідуальні суб'єкти педагогічної діяльності й водночас є суб'єктами соціуму, будучи носіями суспільних знань, цінностей [1, с.124]. Сучасній освітній системі притаманні суб'єкт-суб'єктні відносини. Реальність вимагає якісно нових моделей вищої професійної педагогічної освіти, що створюють умови для розвитку особистісно-творчого потенціалу майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти (далі – ЗДО) і накопичення первинного практичного досвіду. Становлення дошкільної освіти потребує підготовки вихователів для дітей дошкільного віку нової формації, адже здійснюється перебудова взаємодії педагога-вихователя з дитиною, оновлюється зміст освіти тощо. Відтак висуваються нові вимоги до фахової компетентності вихователів ЗДО.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел засвідчив, що у психолого-педагогічній науці приділяється значна увага професійній підготовці, зокрема таким її аспектам, як: філософія освіти (В. Андрущенко, В. Кремень, В. Огнев'юк); психологічні основи професійного становлення педагога (О. Божович, О. Леонт'єв, О. Пехота, С. Рубінштейн); формування педагогічної майстерності (І. Зязюн, Л. Кондрашова, В. Семиченко); професійна компетентність педагогів (Н. Бібік, Н. Глузман, І. Зимня, І. Мельничук, О. Овчарук, О. Олексюк, О. Пометун, С. Сисосва, Л. Хоружа, А. Хуторський). Проблеми формування фахової компетентності розкрито в дослідженнях Н. Кузьміної, Н. Нічкало, О. Савченко, О. Шиян та ін. Щодо вихователів дітей дошкільного віку, то науковці здебільшого характе-

ризують поняття «професійна компетентність» та обґрунтовують деякі аспекти фахової компетентності (Г. Беленька, А. Богуш, Н. Денисенко, Е. Карпова, О. Кононко, Н. Лисенко, Т. Поніманська та ін.). Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти досліджували В. Байденко, Н. Бібік, Е. Зеєр, І. Зимня, А. Маркова, А. Овчарук, В. Петрук, А. Пометун, С. Раков, Н. Розов, О. Савченко та ін. Впровадженню компетентнісного підходу в професійну підготовку майбутніх фахівців значну увагу приділяють А. Алексюк, В. Бондар, С. Козак, Н. Лазарев, А. Мармоза, В. Олійник, О. Романовський, Т. Сорочан та ін.

Незважаючи на значний масив наукових розвідок з проблеми підготовки майбутніх вихователів ЗДО на засадах міждисциплінарного підходу, окреслена проблема не є вирішеною остаточно, позаяк існує складність самого явища фахової компетентності, до сприйняття якого необхідно бути підготовленим як теоретично, так і практично. Питання формування фахової компетентності майбутніх вихователів ЗДО на засадах міждисциплінарного підходу потребує особливої уваги й ретельного пошуку ефективних шляхів розв'язання складностей, що виникають у виховному процесі.

Метою статті є виокремлення й обґрунтування педагогічних умов формування фахової компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на засадах міждисциплінарного підходу. Реалізація означеної мети передбачає вирішення наступних завдань: здійснення аналізу наукової літератури з проблеми визначення і реалізації педагогічних умов у педагогічному дослідженні; уточнення та обґрунтування власне педагогічних умов формування фахової компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на засадах міждисциплінарного підходу. Виокремлення та обґрунтування педагогічних умов стає можливим за використання таких те-

оретичних методів як вивчення наукових літературних джерел (дисертаційних досліджень, методичних посібників і рекомендацій, словників, енциклопедій, наукових статей і тез конференцій), узагальнення отриманих наукових даних.

Виклад основного матеріалу. Безумовно, якість освіти безпосередньо пов'язана з фаховою компетентністю майбутніх вихователів, що працюють у сфері дошкільної освіти. З огляду на специфіку дошкільного віку, слід відзначити важливу роль вихователів у розвитку базису особистісної культури дитини, забезпеченні її емоційного благополуччя, створенні психолого-педагогічних умов для розвитку індивідуальних схильностей і здібностей дітей. Тому дуже важливо, щоб на цьому віковому етапі з дітьми працювали професійно-компетентні вихователі, які повною мірою усвідомлюють самоцінність періоду дошкільного дитинства [2, с.32]. Слід зазначити, що в силу низки причин (оновлення нормативної бази дошкільної освіти, збільшення чисельності дітей дошкільного віку, старіння педагогічних кадрів дошкільних освітніх організацій та ін.) проблеми кадрового забезпечення дошкільної освіти та професійної компетентності педагогів ЗДО стають ще більш актуальними.

Аналізуючи визначення фахової компетентності майбутніх вихователів ЗДО, науковці виокремлюють компетентність як інтегральне утворення особистості. Компетентність охоплює знання, вміння, навички, досвід та особистісні властивості, які допомагають розв'язувати поставлені проблеми та завдання, що виникають в житті та у професійній сфері [3, с.23]. Фахова компетентність є структурною одиницею поняття «компетентність». Вона передбачає володіння вихователями ЗДО професійною діяльністю на високому рівні, що й формуватиме їхню конкурентоздатність. Загалом поняття «фахова компетентність» як складний феномен доцільно розглядати у двох напрямках: широкому та вузькому. Щодо вузького сенсу, то фахова компетентність є готовністю та здатністю фахівця приймати ефективні рішення у професійній діяльності. У широкому значенні – це сукупність інтегрованих знань, умінь та досвіду, а також якостей особистості, які уможливають здійснення професійної діяльності у взаємодії з оточуючим світом [4, с.100].

Формування фахової компетентності майбутніх вихователів ЗДО на засадах міждисциплінарного підходу здійснюється в межах освітнього процесу. Тому припускаємо, що в процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів ЗДО їхнє професійне становлення як можна повніше повинно збігатися з логікою їхнього суб'єктного розвитку. Відтак, основою освітнього процесу щодо формування фахової компетентності майбутніх вихователів ЗДО, на думку Г. Беленької, є принципи цілісності та гуманістичної спрямованості навчально-професійного процесу у закладах вищої освіти; міждисциплінарної взаємодії в педагогічному процесі; суб'єктно-особистісної спрямованості та рефлексивності професійного становлення майбутніх вихователів ЗДО [5, с.20-21]. Відтак припускаємо, що організація процесу формування фахової компетентності майбутніх вихователів ЗДО на засадах міждисциплінарного підходу повинна опиратися на діалогічність взаємодійних учасників освітнього процесу, суб'єктно-суб'єктний характер таких відносин; орієнтованість на єдність теорії і практики; на свободу вибору в процесі практичної підготовки вихователів; принцип самооцінки і самоконтролю у формуванні фахової компетентності.

Особистість як цілісне, динамічне утворення є ключовим поняттям для розвитку проблеми формування фахової компетентності майбутніх вихователів ЗДО на засадах міждисциплінарного підходу. Її вчинки детермінуються не лише зовнішніми обставинами, а й внутрішніми умовами: світоглядом, цільовими стратегічними установками, всією мотиваційно-потребнісною сферою [6]. На рівні особистості вихователь виступає як активний суб'єкт, який реалізує в професії власний спосіб життєдіяльності, готовність визначати завдання, приймати на себе відповідальність за їхнє вирішення тощо. Процес формування особистості розглядається з позиції поєднання принципів діяльності, суспільних відносин і спілкування [7, с.92].

Дослідження проблеми фахової компетентності майбутніх вихователів ЗДО на засадах міждисциплінарного підходу зумовило необхідність встановити причинно-наслідкові зв'язки і залежності, які виявляються у формі провідних тенденцій і визначають стратегію такого процесу. До таких тенденцій належать гуманістична спрямованість, творча активність і технологізація освітнього процесу.

У сучасних умовах актуалізується гуманістична парадигма педагогічної освіти, сутність якої визначається власне природою педагогічної діяльності, в центрі якої знаходиться особистість як вища цінність [8]. Тенденція гуманістичної спрямованості педагогічної освіти зумовлює логіку переходу від технологічної до антропологічної її парадигми. Така тенденція розкриває залежність фахової компетентності майбутніх вихователів ЗДО на засадах міждисциплінарного підходу в навчальній та у позанавчальній діяльності від міри спрямованості досліджуваного процесу до особистості студента, орієнтації на особистісну компоненту професійної підготовки. Гуманізація педагогічної освіти передбачає, передусім, суб'єктний розвиток і саморозвиток особистості майбутніх вихователів ЗДО, готових на професійному рівні брати участь в освітньому процесі, реалізовувати на практиці сучасні педагогічні технології, здійснювати процеси творчості в усіх сферах своєї діяльності.

Процес формування фахової компетентності майбутніх вихователів ЗДО на засадах міждисциплінарного підходу може бути керованим, якщо він реалізується як технологічний [9, с.136]. У системі вищої педагогічної освіти акцент найчастіше зміщений у бік інформативного насичення освітнього процесу, в теоретизацію навчання. Це спричинює недостатню практичну готовність майбутніх вихователів ЗДО до вирішення складних педагогічних ситуацій, до труднощів у вирішенні виховних завдань. Відтак, протиставлення теоретичної та практичної підготовки вихователів ЗДО є неприпустимим. Продуктивно впливати на процес формування фахової компетентності майбутніх вихователів ЗДО на засадах міждисциплінарного підходу можна за допомогою гуманітарних (соціогуманітарно зорієнтованих) освітніх технологій. В основі використання окреслених технологій є такі положення:

- основу діяльності становлять: гуманне, духовне ставлення до дітей, довіра до них і віра в їхні сили, цілісний погляд на дитину як на самостійну особистість, фокусування уваги на розвитку особистості, опора на позитивне, створення ситуацій успіху для учасників освітнього процесу;

- корекція погляду вихователів ЗДО на власну роль і місце в процесі реалізації виховної функції.

Реалізація соціогуманітарно зорієнтованих освітніх технологій дозволить вирішити проблему

розвитку фахової компетентності майбутніх вихователів ЗДО, забезпечити стимулювання їхньої активності і творчості в практичній виховній діяльності. В основі технологічного комплексу формування фахової компетентності майбутніх вихователів ЗДО на засадах міждисциплінарного підходу можуть бути обрані такі технології, форми та методи: проблемні лекції, бінарні практичні заняття, педагогічні майстерні, модульне навчання, ігрові завдання, проектування, кейс-стаді, методичний портфель та ін.

Таким чином, формування фахової компетентності майбутніх вихователів ЗДО на засадах міждисциплінарного підходу забезпечується за допомогою педагогічних умов, у яких враховується:

- суб'єктно-особистісна спрямованість і рефлексивність професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО;
- активне використання особистісно і практико-зорієнтованих педагогічних технологій;
- поєднання традиційних форм навчання з інноваційними, що зорієнтовують студентів на ситуації, максимально наближені до реальної професійної діяльності з моделюванням передбачуваних подій;
- зв'язок теорії з практикою;
- пріоритет суб'єкт-суб'єктних відносин у педагогічному процесі;
- опора на ціннісний потенціал змісту освіти,

інтеграцію предметів філософського, культурологічного, психолого-педагогічного, організаційно-методичного блоків;

- використання вітчизняної культурної спадщини як ефективного засобу підготовки вихователів до роботи з виховання дітей, що сприяє самовизначенню особистості в системі гуманістичних цінностей;
- використання особистісного досвіду в процес навчання та ін.

Висновки. Фахова компетентність майбутніх вихователів трактується нами як цілісне особистісне утворення, що реалізується на рівні прагнення педагогів ЗДО до наукового осмислення дійсності, здатності до аксіологічного ставлення до світу людських відносин, потреби до соціально-значущої дії. Розвиток професійної спрямованості (установки) є найважливішою характеристикою фахової компетентності майбутніх вихователів ЗДО, в результаті якої у студентів посилюється інтерес, активізуються вміння і навички виховної діяльності, розвиваються здібності і професійні якості. Загалом теорія і практика педагогічної освіти накопичила багатогранний досвід професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО. Однак сучасна ситуація, мінливий характер освітньої діяльності вимагають перегляду якості підготовки фахівців означеної спеціальності, зокрема в проблемі формування фахової компетентності.

Список використаної літератури

1. Мисик О. Педагогічна практика як чинник формування фахової компетентності у майбутніх вихователів дітей дошкільного віку. *Молодь і ринок*. 2014. Вип.11. С.121–126.
2. Машкіна Л.А. Педагогічна практика в системі ступеневої підготовки вихователів дітей дошкільного віку. *Навчальна програма та методичні рекомендації щодо її реалізації*. Хмельницький: Вид-во ХГПІ, 2002. 58 с.
3. Гуцан Л.А. Компетентнісний підхід в освіті. Проблеми, поняття, інструментарій. *Зарубіжна література*. 2006. Вип.27. С.16–28.
4. Чаговець А. Сучасна професійна підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Теоретичний аспект. *Обрії*. 2015. Вип. 1. С.99–102.
5. Бельська Г.В. Формування професійної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку в умовах університетської освіти. *Психолого-педагогічні науки*. 2012. Вип. 4. С. 17–22.
6. Абашина В.В. К вопросу о профессиональной компетентности педагога дошкольного образования в современных условиях. *Интернет-журнал «Мир науки»*. 2017. № 1 (5). URL: <http://mir-nauki.com/PDF/49PDMN117.pdf> (дата звернення: 02.09.2020)
7. Рашкевич Ю.М. *Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія*. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. 168 с.
8. Сурудина Е.А. Профессиональная компетентность педагога дошкольного образования. *Справочник старшего воспитателя дошкольного учреждения*. 2015. № 11. URL: <http://e.stvosпитatel.ru> (дата звернення: 02.09.2020)
9. Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів, понять та назв / уп. К.Л.Крутій, О.О.Фунтікова. Запоріжжя: «ЛПС» ЛТД, 2010. 324 с.

References

1. Mysyk, O. (2014). Pedagogical practice as a factor in the formation of professional competence in future educators of preschool children. *Molod' i rynek*, 11, 121–126. [in Ukrainian].
2. Mashkina, L.A. (2002). *Pedagogical practice in the system of step-by-step training of educators of preschool children. Curriculum and guidelines for its implementation*. Publishing House of Khmelnytsk Humanitarian and Pedagogical Institute. [in Ukrainian].
3. Hutsan, L.A. (2006). Kompetentnisnyy pidkhid v osviti. Problemy, ponyattya, instrumentariy [Competence approach in education. Problems, concepts, tools.]. *Zarubizhna literatura*, 27, 16–28. [in Ukrainian].
4. Chahovets', A. (2015). Suchasna profesiyna pidhotovka maybutnikh vykhovateliv doshkil'nykh navchal'nykh zakladiv. Teoretychnyy aspekt [Modern professional training of future educators of preschool educational institutions. Theoretical aspect]. *Obriy, 1*, 99–102. [in Ukrainian].
5. Byelyen'ka, H.V. (2012). Formuvannya profesiynoyi kompetentnosti maybutnikh vykhovateliv ditey doshkil'noho viku v umovakh universytet's'koyi osvity [Formation of professional competence of future educators of preschool children in the conditions of university education]. *Psykhologo-pedahohichni nauky*, 4, 17–22. [in Ukrainian].
6. Abashyna, V.V. (2017). K voprosu o professyonal'noy kompetentnosti pedahoha doshkol'noho obrazovannya v sovremennykh uslovyakh [To the issue of professional competence of preschool educators in modern conditions]. *Myr nauky*, 1 (5). <http://mir-nauki.com/PDF/49PDMN117.pdf> [in Russian].
7. Rashkevych, Yu. M. (2014). *Bolons'kyy protses ta nova paradyhma vyshchoyi osvity* [Bologna process and a new paradigm of higher education]. Vydavnytstvo L'viv's'koyi politekhniki. [in Ukrainian].
8. Surudyna, E.A. (2015). Profesiynal'naya kompetentnost' pedahoha doshkol'noho obrazovannya [Professional competence of a preschool teacher]. *Spravochnyyk starsheho vospitatelya doshkol'noho uchrezhdeniya*, 11. <http://e.stvosпитatel.ru>. [in Russian].
9. Krutiy, K.L., & Funtikova, O.O. (2010). *Doshkil'na osvita: slovnyk-dovidnyk: ponad 1000 terminiv, ponyat' ta nazv* [Preschool education: dictionary: more than 1000 terms, concepts and names]. TOV «LIPS» LTD. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 26.10.2020 р.

Стаття прийнята до друку 30.10.2020 р.

Telychko Tetyana
Teacher of Preschool Department
Humanitarian and Pedagogical College
Mukachevo State University
Mukachevo, Ukraine

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE EDUCATORS OF PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS ON THE BASIS OF INTERDISCIPLINARY APPROACH

Abstract. In modern conditions of reorganization of all educational work in preschool education institutions a qualitatively new system of training of educators is of great necessity. In this regard, special attention is paid to the professional qualities of preschool teachers (educators) who implement preschool education programs in preschool and other educational organizations. There are qualitative changes in views on the training and retraining of teachers, their further support and accompaniment in the optimal and effective organization of professional teaching. The urgency of the problem is caused by the awareness of the need to find, develop and master such forms of methodological activities that would be focused on the formation of professional competence of future educators of preschool education. This involves the optimization and improvement of existing knowledge, skills, professional and value orientation of students in accordance with the requirements of the current level of development of the domestic preschool education system. The aim of the article is to single out and substantiate the pedagogical conditions for the formation of professional competence of future educators of preschool education on the basis of an interdisciplinary approach. The defining and substantiation of pedagogical conditions becomes possible with the use of the following theoretical methods: study of scientific literature sources (dissertation research, manuals and recommendations, dictionaries, encyclopedias, scientific articles and conference abstracts), generalization of scientific data. The pedagogical conditions defined in the frame of the research activity are focused on the development of the subjective position of future educators of preschool education institutions, their value attitude to the chosen profession, ability to make independent choices and responsibility for decisions, reflections of own actions and generally contribute to the formation of professional competence of future educators. education.

Key words: pedagogical conditions; professional competence of future educators of preschool institutions; educational activities; subject; interdisciplinary approach.